
Plotin

O LEPEM (1.6.1–3)

Uvod¹

1. Lépo je predvsem v pogledu, pa tudi v tistem, kar slišimo, glede na povezovanje besed,² in v glasbi nasploh, saj so melodije in ritmi lepi.³ Če se povzpne

3

¹ Besedilo je prevedeno po t. i. *editio minor*, ki sta jo pripravila Paul Henry in Hans-Rudolf Schwyzer: *Plotini opera*. 1. del: *Porphyrii Vita Plotini. Enneades I-III*. Oxford: Clarendon Press, 1964. Vmesne številke v oklepajih se, kolikor je bilo to mogoče, ujemajo z začetki vrstic v tej izdaji. Upoštevala sem tudi t. i. *editio maior* istih dveh avtorjev: *Plotini opera*. 1. del: *Porphyrii Vita Plotini. Enneades I-III*. Paris-Bruxelles: Museum Lessianum (Series Philosophica XXXIII), 1956. Razpravo je na poglavja razdelil Marsilio Ficino; slovenski prevod ne sledi njegovi izdaji, ampak vključuje le osnovno členitev na uvod in tri dele, ki sem jih naslovila sama. Tukajšnji izbor vsebuje le uvod in prvi del. Podlaga za opombe so bili predvsem Anne-Lise Darras-Worms (uvod, prevod, komentar in opombe), *Plotin. Traité 1 (I, 6)*. Paris: Cerf, 2007, Davide Susannetti (uvod, prevod in komentar), *Plotino. Sul Bello. Enneade I, 6*. Padova: Università degli Studi di Padova, Dipartimento di Scienze dell'Antichità, 1995, in Richard Harder, *Plotins Schriften. Neubearbeitung mit griechischem Lesetext und Anmerkungen*. 1. del: *Die Schriften 1-21 der chronologischen Reihenfolge*. (b) *Anmerkungen*. Hamburg: Meiner, 1961. V komentarju omenjam tudi naslednje izdaje: Adolf Kirchhoff, *Plotini Opera*, 1. del, Leipzig: Teubner, 1856; Richard E. Volkmann, *Plotini Enneades*, 1. del, Leipzig: Teubner, 1883; Emile Bréhier, *Plotin. Enneades*, 1. del, Paris: Les Belles Lettres, 1924; A. Hilary Armstrong, *Plotinus. Enneads*, 1. del, London-Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1966; Jesús Igal, *Plotino. Enéadas*, 1. del, Madrid: Gredos, 1982; Giuseppe Faggini, *Plotino. Enneadi*, Milano: Rusconi, 1992. Zahvaljujem se profesorju Valentinu Kalanu za vztrajno vzpodbudo in Sonji Weiss za dragocene nasvete.

² λόγων συνθέσεις. Plotin uporabi izraz iz retorike. Prim. Dionizij Halikarnaški, *Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων*; Ps.-Longin, pogl. 39–40.

³ Prim. Plat., *Hp. ma.* 297e–298b.

nad zaznavanje, obstajajo tudi lepa opravila,⁴ (5) dejanja, stanja⁵ in znanosti⁶ ter lepota vrlin. Pokazalo se bo, ali je še kaj pred temi.

Kaj je to, kar povzroča, da se nam zdijo telesa lepa in da sluh pritruje glasovom, češ da so lepi? In kako je lépo vse, kar je povezano z dušo? Ali (10) so vse stvari lepe zaradi ene in iste lepote ali je v telesu ena lepota, v drugih stvareh pa druga? In kaj so ali kaj je ta lepota? Nekateri stvari, na primer telesa, niso lepe zaradi svoje podstati,⁷ ampak zaradi udeležnosti,⁸ druge, na primer narava vrline, pa so same lepota. Ista telesa se namreč enkrat zdijo lepa, drugič pa ne, (15) tako da je eno to, da so telesa, drugo pa to, da so lepa. Kaj je torej to, kar je prisotno⁹ v telesih? To je treba najprej raziskati.

Prvi del

Čutno lépo: lepota teles

Kaj torej pritegne poglede gledajočih, jih obrača in vleče nase ter povzroča, da se veselijo gledanja? Če bi to našli, bi ga morda lahko uporabili (20) kot stopnico k opazovanju drugih lepih stvari.¹⁰ Skoraj vsi pravijo, da sorazmerje enega dela z

4

4 ἐπιτηδεύματα. Prim. Plat., *Smp.* 210c, 211c. Plotin se v svoji razpravi zelo pogosto opira na govor Diotime v Platonovem *Simpoziju* (201d–212a).

5 ἔξεις. Pojem je pogost zlasti pri Aristotelu in označuje stalno držo, ki jo dosežemo z rednim ponavljanjem krepostnih dejanj. Prim. drugo knjigo *Nikomahove etike*.

6 ἐπιστήμαι.

7 τῶν ὑποκειμένων. Izraz je značilen za Aristotela in v *Metaph.* 1028b36 ga opredeli takole: »Podlaga (τὸ ὑποκείμενον) pa je tisto, o čemer se izrekajo druge stvari, medtem ko se ona sama nič več ne izreka o drugem.« (Prevedel Valentin Kalan.) Prim. tudi *Ph.* 190b–191a, 192a, 193a. Plotin poudarja, da lepo telo ni lepo zato, ker je telo, tako kot kamen, preoblikovan v kip, ni lep zato, ker je kamen, »temveč zaradi oblike (παρὰ τοῦ εἶδους), ki jo je vanj vtisnila večšina« (5.8.1.12–14). Lepota pride v snov od drugod (prim. 5.9.2.11–12), telesa pa so podstati lepote, ki se manifestira v njih (6.7.22.3–5). Telesa so lahko lepa ali brez lepote: »Podstat se spreminja in iz lepe nastane grda« (5.9.2.14–15). Plotin tu misli na snov, ki nima lepote, beseda ὑποκείμενον v ednini pa se lahko nanaša tudi na noetično materijo (prim. 2.4.1.1 ss.), ki ni telesna.

8 μετέχει. Prim. Plat., *Smp.* 211b2: »vse druge lepe stvari pa so udeležene (μετέχοντα) v Njem (sc. v Lépem).« (Prevedel Gorazd Kocijančič.) Prim. tudi *Grg.* 467e7; *Phd.* 102b2; *R.* 476d1–2. Plotin loči pravo lepoto od tistega, čemur pravimo lépo zaradi nejasne udeležnosti (μετοχή) (6.7.33.3). Tisto, kar je deležno (τὸ μετέχον) lepote, ima obliko, lepota sama pa je nima (6.7.32.38). Prim. še 2.9.17.20–21; 4.8.6.27; 5.5.4.3; 5.8.10.24; 6.5.10.4–5; 6.9.9.48.

9 Prim. Plat., *Phd.* 100d: »(se) držim razlage, da je edina reč, ki povzroča, da je to lépo, le v tem, da ga takšnega dela prisotnost (παρουσία) ali priobčenost (κοινωνία) onega Lépega.« (Prevedel Gorazd Kocijančič.) Prim. tudi *Grg.* 506d1; *Euthd.* 280b2, 301a4; *Hp. Ma.* 294a1; *Lj.* 217d; *Soph.* 247a5–8.

10 ἐπιβάθρα ... χρώμενοι. Prim. Plat., *Smp.* 211c: ὡς περ ἐπαναβασμοῖς χρώμενον, kjer je opisana pravilna pot ljubezni, ki pelje »od enega (lepega telesa) do dveh, od dveh do vseh lepih teles, dalje od lepih teles do lepih opravil in od opravil do lepih nauk, dokler končno ne pride do onega Nauka, ki ni nauk o ničemer drugem razen o onem Lépem, in na koncu ne spozna Tega samega, kar je Lépo.« (Prevedel Gorazd Kocijančič.)

drugimi in s celoto ter poleg tega lepe barve ustvarjajo vidno lepoto;¹¹ za vidne in nasploh za vse druge stvari velja, da so lepe, če so sorazmerne in če (25) imajo mero. Za te ljudi ne bo lepa nobena enostavna stvar, ampak samo tista, ki bo sestavljena: celota bo zanje lepa, deli pa vsak zase ne bodo mogli biti lepi, ampak bodo prispevali k temu, da bo lepa celota. Toda če je lepa celota, morajo biti lepi tudi deli: lépo ne more biti iz (30) grdih delov, ampak mora vse prevevati lepota.¹² Lepih barv, kot tudi sončne svetlobe ne bodo šteli med lepe stvari, ker so enostavne in ker njihova lepota ne izhaja iz sorazmerja. Kako je lahko lépo zlato¹³ in sij zvezd ponoči?¹⁴ Pri zvokih bo (35) enostavno ravno tako odpadlo, čeprav je od zvokov v lepi celoti pogosto tudi vsak posamezen lep. Ker pa se isti obraz, četudi sorazmerje ostaja enako, enkrat zdi lep, drugič pa ne, kako ne bi bilo treba reči, da je lépo nekaj drugega, kar je dodano sorazmernemu,¹⁵ in (40) da je sorazmerno lépo po nečem drugem?

Če tudi pri premiku k lepim opravičim in lepim besedam navajajo sorazmerno kot njihov vzrok, kaj naj bi razumeli pod sorazmerjem pri lepih opravičih, zakonih, spoznanjih ali znanostih?¹⁶ Kako bi bile lahko izjave¹⁷ med seboj sorazmerne? (45) Če zato, ker so soglasne, potem bo složnost in soglasje tudi med slabimi trditvami. Izjavi »Preudarnost¹⁸ je neumnost.« in »Pravičnost je plemenita

Prim. tudi *R.* 511b, kjer je govor o dialektični metodi, ki vodi do počela vseh stvari. V 6.7.36.8–9 sta pojma ἐπιβάσεις in ἀναβάσεις povezana s potjo, ki vodi dušo k dobremu.

11 Galen, *De plac. Hipp. et Pl.* 5.3.17, pravi, da je po mnenju vseh zdravnikov in filozofov »lepota telesa v simetriji delov.« Podobno meni Poliklejt v svojem *Kanonu* 40A3 DK. Da je simetrija bistvena za lepoto, sta se strinjala tudi Platon (*Phlb.* 64e–65a) in Aristotel (*Metaph.* 1078a36–b1), a Plotin tu verjetno napada predvsem stoike, ki opustijo zgolj matematični kriterij in uvedejo bolj splošno rabo pojma. Hrizip pove, da »o duši pravimo, da je lepa ali grda, glede na simetrijo ali asimetrijo njenih delov« (SVF 3.471a). Prim. tudi SVF 3.472 in 3.287. Ciceronovo sklicevanje na telesno lepoto, ki je »*quaedam apta figura* udov z nekakšno sladkostjo barve,« v *Tusc.* 4.31.1–3 je zelo blizu Plotinovi formulaciji. Prim. John P. Anton, »Plotinus' Refutation of Beauty as Symmetry,« *Jour. of Aesth. and Art Criticism* 23 (1964–65) 233–237. Barve in njihovo zaznavanje s simetrijo poveže Platon v *Timaju* 67c in v *Menonu* 76d. Prim. še Plat., *Phlb.* 51d, in Plinij, *Hist. nat.* 30, 35.

12 V razpravi *O previdnosti* (3.2.11 in 16–17) Plotin v povezavi s kozmosom zagovarja drugačno stališče, ki je blizu stoiškemu.

13 Prim. Plat. *Hp. Ma.* 289e–290b, kjer Hipija meni, da »lépo ni nič drugega kot zlato« in »da je to, v čemer postane navzoče zlato, videti lépo.« (Prevedel Gorazd Kocijančič.) Zlato srečamo tudi v 1.6.5.51 ss.; 2.1.6.50; 5.5.1.47; 6.6.10.5.

14 Mesto ni povsem jasno. Plotin najbrž ne govori o bliskanju, kot je mogoče sklepati iz teksta: νυκτὸς ἢ ἀστραπῇ ἢ ἄστρα ὁρᾶσθαι τῷ καλῷ. O zvezdah, njihovem sijju in harmoničnem premikanju je govor tudi v 2.9.5.9–14; 2.9.8.30–32; 2.9.16.52–53; 3.2.14.25 ss.; 3.8.11.34–35.

15 Prim. 5.9.2.12–14 in 6.2.7.16.

16 Prim. Plat., *Smp.* 210c in 211c.

17 Θεωρήματα. 'Izjave', kot so splošni principi, izreki, teorije.

18 τὴν σωφροσύνην; lahko tudi 'samoobvladanost', 'zmernost'. Gre bolj za praktično kot za razumsko vrtilino.

preproščina.¹⁹ sta soglasni, med seboj se ujemata in skladata. Nadalje, vsaka vrлина je lepota duše, in sicer (50) resničnejša lepota kot prej navedene. Toda kako naj bi bila sorazmerna? Ne kot velikosti in ne kot število:²⁰ tudi če je delov duše več²¹ – v kakšnem razmerju naj bi bila sestava ali mešanica delov ali izjav? Kaj naj bi bila lepota uma samega v sebi?²²

2. Začnimo znova na začetku in najprej povejmo, kaj je lepota v telesih. Je namreč nekaj, kar zaznamo že na prvi pogled, in duša to lepoto nagovori,²³ kot da bi jo poznala;²⁴ ko jo prepozna,²⁵ jo sprejme in se ji tako rekoč prilagodi. (5) Če pa naleti na nekaj grdega, se duša *skrči vase*,²⁶ to odkloni in zavrne, saj z njim ni v soglasju,²⁷ pač pa ji je tuje. Pravimo, da se duša, ker je po naravi to, kar je, in ker ima med bivajočimi stvarmi odličnejšo bitnost,²⁸ ko zagleda nekaj sorodne-

19 Gre za besede, ki jih pri Platonu izrečeta sofista. Da so preudarni ljudje neumneži, v *Grg.* 491e2 trdi Kalkles, druga izjava pa pride iz Trazimahovih ust v *R.* 348c12.

20 Platonovo stališče je drugačno (prim. *R.* 442c, 443d; *Phlb.* 64e; *Ti.* 35b–37b). V 4.7.8 in 5.8.2.35–38 Plotin izrecno zavrne povezovanje vrline in lepote duše z velikostjo, a njegova pozicija ni vedno enaka (prim. 6.9.1.15–16 in 1.2.2.10–22).

21 Plotin pravi, da duša ni velikost (4.7.5), da je hkrati nedeljiva in deljiva (4.2.1.55–67), da je v celoti prisotna v vseh delih telesa (4.9.1.1–5); pozna tudi platonistično delitev na tri dele (1.2.1.16–20; 3.6.2.8. ss.; 4.7.14.9; 6.1.12.6) in aristotelsko ločevanje treh sposobnosti (3.4.2.4; 4.3.23), zelo pomembna pa je razlika med delom duše, ki ostane ločen od čutnega sveta, in tistim, ki se spusti navzdol v telo (3.8.5.10–17; 4.8.8.12–15; 6.2.22.30–35).

22 *μονομενόν*; lahko tudi: »samega po sebi.« Um je nekaj mnogoterega, a hkrati nedeljivega (4.11.5–7; 4.3.4.10–11; 4.3.12.30–32; 5.9.8.14–15; 6.7.13–14), vsaka posamezna stvar je v njem vse in v sebi vsebuje vse (1.8.2.15–20; 5.8.4.6–11; 6.6.7.1–4), um nikoli ne zapusti samega sebe (5.3.7.13–21; 6.7.13), druge stvari izhajajo iz njega, on pa ostaja sam in najlepši (3.8.11.26–27).

23 *λέγει*. Lepo stvar duša 'nagovori' oz. jo imenuje, razglasi za lepo. Gre za notranjo govorico duše, ki vključuje prepoznanje, ozaveščenje.

24 *συνείσα*. Pojma *σύνεσις* in *συνιέναι* označujeta intuitivno dojemanje, takojšnje spoznanje. Prim. 1.6.3.30; 3.5.1.18; 5.5.12.16–17; 5.8.11.23. V 6.9.4.2 Plotin poudari, da do *σύνεσις* enega ne pride *κατ' ἐπιστήμην* ali *κατὰ νόησιν*, temveč po prisotnosti, ki prekaša *ἐπιστήμη*.

25 *ἐπιγινώσκει*. Prim. 3.5.1.17; 2.9.16.44–50; 5.3.2.11. Kot pri Platonu, *Phdr.* 249d in 250b–251a, je tudi pri Plotinu prepoznanje lepote povezano s spominjanjem in konceptom *ἀνάμνησις*. Kdor uzre lepoto v čutnem svetu in jo prepozna, obenem prepozna in se spomni tudi lepote umnega sveta.

26 *ἀνύλλεται*. Ta glagol uporabi Platon v *Smp.* 206d6, ko opisuje, kako se na srečanje z grdim odzove bičje, ki spočenja.

27 Prim. 1.6.3.5 in 1.6.3.14.

28 Kot pri Platonu, *Phdr.* 230a, je duša deležna božanskega, pripada ji *θεία μοῖρα* (prim. 4.2.1.5; 4.8.1.3; 5.1.1.2).

ga²⁹ ali sled³⁰ sorodnega, veseli, da je vznemirjena, (10) da se vrne k sebi³¹ in se spomni sebe in tistega, kar ji pripada.³²

Kakšna je podobnost³³ med lepimi stvarmi tukaj in tistimi tam? In če med njimi obstaja podobnost, vzemimo, da so si podobne: Kako pa so lahko lepe tako tiste tam kot te tu?

Pravimo, da so te tukaj lepe, ker so deležne ideje.³⁴ Vsaka brezoblična stvar, ki je po naravi sposobna sprejeti obliko³⁵ in idejo, (15) je grda in zunaj božanskega oblikovnega počela,³⁶ dokler ni deležna oblikovnega počela in ideje. To je absolutno grdo. Grdo je tudi to, nad čimer nista povsem prevladali oblika in oblikovno počelo, ker snov ni dopustila, da bi bila v celoti oblikovana v skladu z idejo.³⁷

29 συγγενές. Platon, *R.* 661e, poudari, da je duša »sorodnica Božanskega, Nesmrtnega in večno Bivajočega.« (Prevedel Gorazd Kocijančič.) Prim. *Phd.* 79d in *Ti.* 90a5–7. Pri Plotinu najdemo podobno misel v 4.7.10.1–2, 1.1.12.14–17 in 1.2.4.14, duša je 'sorodna' tudi enemu (6.9.4.28 in 6.9.8.29) in lepemu (3.5.1.43–45; prim. Plat., *Smp.* 206c).

30 ἴχνος. Sled dokazuje, da obstaja nekaj drugega, kar je čutom nedosegljivo. Koncept 'sledi' je povezan s Plotinovo predpostavko o različnih hipostazah: vse, kar izhaja iz enega in dobrega, v sebi ohrani njegovo sled in odtis (τύπος) (6.7.18.3). Prim. 3.3.3.31–33; 3.5.6.24–25; 4.4.36.7–8. Um je sled enega (6.7.17.38–39), duša pa je sled uma in njegove lepote (1.8.11.17; 5.3.8.25; 5.3.8.35; 5.8.13.12–14; 6.7.20.12). Prim. 1.6.8.7, kjer Plotin lepoto teles opredeli kot 'podobe' (εἰκόνες), 'sledi' (ἵχνη) in 'sence' (σκιαι) resnične lepote. Prim. še 1.6.3.34.

31 ἀναφέρει πρὸς ἑαυτήν. Lahko tudi tranzitivno v pomenu 'odpelje nazaj k sebi'; v tem primeru je objekt »nekaj sorodnega ali sled sorodnega.«

32 Prim. 5.1.1.

33 ὁμοιότης. Koncept je v samem jedru Plotinove metafizike: podobnost dokazuje sorodnost enega in tistega, kar izhaja iz njega, eno in um sta si med seboj podobna kot luč in sonce (5.1.7.3), čutni svet je lep, kolikor je podoba resnične lepote, kolikor je posnetek svojega zgleda (5.8.8.15–20; 5.8.12.13–15). Podobnost omogoča tudi proces v obratni smeri: duša želi postati čim bolj podobna enemu in dobremu (6.7.34.11; 6.9.11.43), tako kot zaljubljeni hrepeni po tem, da bi bil podoben predmetu svoje ljubezni (6.7.31.13), obenem pa je ravno podobnost duše pogoj za stik z enim in dobrim (6.9.8.28 in 6.9.4.27). Prim. tudi 1.6.6.19 in 1.6.9.29, kjer je govor o podobnosti z božanskim.

34 Μετοχῇ εἶδους. Pojem εἶδος ima široko pomensko polje: označuje lahko nadčuten zgled, 'idejo' v platonističnem smislu (1.6.2.13; 1.6.2.18; 1.6.9.35; 1.6.9.41), lahko gre za 'obliko', ki je vtisnjena v snov (1.6.3.8–10; 4.7.8.19), lahko pa tudi za 'vrsto' v nasprotju z rodом (npr. 6.1.25.20 ss.; 6.3.1.16; 6.7.11.4). V drugem primeru pomen termina εἶδος sovpadе z besedo μορφή, zato ga namesto z ustrežnejšim pojmom 'oblika' prevajam kot 'lik'. Prim. Plat., *Smp.* 211b2–3 in *Phd.* 100c3–5.

35 μορφήν. Izraz označuje 'obliko' v telesu (prim. 3.6.12.28 ss.; 3.8.2.31) oz. formalni element v nasprotju z materialnim, včasih pa gre za sinonim z 'idejo' kot nadčutnim zgledom (6.7.32.9 ss.).

36 ἔξω θεοῦ λόγου. Lahko tudi 'izven božanske oblikujoče moči', ki v čutnem svetu posnema nadčutne zglede (prim. 2.7.3; 5.8.3.1) in je vezana na dušo (prim. 2.3.17.13; 2.3.18.14; 3.5.7.9–19; 3.5.9.30–35; 5.9.3.30–31), λόγος je sama duša in narava, ki ustvarja in ureja čutni svet (3.8.2.29). Kar je brez μορφή, temu manjka-ta tudi εἶδος in λόγος.

37 Ἐν τῷ *Timaju* je snov označena kot ἄμορφον, brezoblična, in brez εἶδος-a (50d7; 50e4; 51a3), nevidna (51a7), mračna (49a ss.), ki se premika brez reda (30a; 52d–53b) in je kot ἀνάγκη, nujnost, v nasprotju z umom in božjim delovanjem (47e5; 68e1 ss.). Stališče, da oblikovno počelo (ideja, forma) snovi ne obvladuje

Ideja pristopi in to, kar bo iz več delov postalo eno, s spajanjem uredi,³⁸ (20) pripeleje v enotno dovršitev³⁹ in s složnostjo naredi eno, ker je sama eno in ker mora biti eno tudi to, kar oblikuje, kolikor je pač mogoče, da je eno to, kar je iz več delov. Lepota se nastani v njem, takoj ko je povezano v eno, in se izroči delom in celoti. Ko naleti na nekaj enega in sestavljenega iz enakih delov, (25) dá isto stvar (tj. lepoto) celoti, kot dá lepoto kdaj večšina celi hiši z njenimi deli in kdaj narava enemu kamnu.⁴⁰ Lepo telo tako nastane zaradi združenja⁴¹ z oblikovnim počelom, ki pride od bogov.

3. Spozna ga sposobnost⁴² (duše), ki mu je odrejena in od katere ni nič bolj primerne za razsojanje o tem, kar spada k njej, medtem pa tudi ostala duša⁴³ sodeluje pri odločanju.⁴⁴ Morda tudi ta⁴⁵ izreka⁴⁶ sodbo, ker se ujema⁴⁷ z idejo,

povsem, je še bližje Aristotelu. Prim. *Gen. an.* 769b11–13, 770b16 ss. in 6.7.25.24–25. Za Plotina je snov »nekaj nedoločnega in brezobličnega« (2.4.2), kot bi bila »nebivajoče« (2.5.4), »popolno pomanjkanje«, »ubošstvo vrline, lepote, oblike ... in kvalitete« (2.4.16.22–23). Oblika mora v čim večji meri prevladati nad snovjo, vendar se ji ta upira in ne podredi v celoti (prim. 1.8.5.23–24; 2.3.12.10; 4.4.38.19 ss.; 5.9.10.5 ss.). Prim. tudi 1.6.3.11; 1.6.3.17; 1.6.3.26; 1.6.3.33.

38 Ideja oz. oblika poveže razpršeno v eno in ga s tem uredi. Simetrija v stvareh čutnega sveta je torej izraz oblikovnega principa, ki neenotni materiji podeli formo. Prim. 1.2.1.42–45; 6.5.8.35–37; 1.6.3.8–9. Lepota, ki se zaradi odhoda v snov razteza, izgublja svojo moč (5.8.1.26 ss.). Povezava med lepoto in enostjo je ena od temeljnih značilnosti Plotinove filozofije in je imela velik vpliv v kasnejšem času (prim. npr. Avguštin, *epist.* 18.2). Prim. tudi Plotinovo zadnjo razpravo *O enem* (6.9).

39 εἰς μίαν συντέλειαν. Prim. 6.7.30.14–15; εἰς μίαν συντέλειαν φύσεως.

40 Plotin z dvema primeroma ponazori svojo misel: hiši, ki je sestavljena iz različnih delov, podeli lepoto večšina, kamnu, ki je enostaven in nesestavljen, pa narava. Prim. 5.8.1.35–36.

41 κοινωνία. Prim. Plat., *Phdr.* 265e4; *Hp. Ma.* 300a10; *R.* 476a7; *Sph.* 252b9; 260e2. Plotin isti izraz uporabi tudi v zvezi z odnosom med dušo in telesom: 2.9.6.59; 4.8.1.30; 6.4.16.17; 6.4.16.30.

42 δύναμις. Gre za sposobnost zaznavanja, za αἰσθησις. Prim. 1.6.3.10 ss. Pri Aristotelu, *de An.* 418a14–16; 424a5–10; 427a, in Aleksandru iz Afrodizije, *de An.* 66.9–10; 78.13–18 Bruns, je sposobnost zaznavanja opisana kot δύναμις κριτική, kot sposobnost razločevanja in razsojanja. Zaznavanje tako ni pasivna sposobnost telesa, temveč aktivnost duše. Prim. 3.6.1.1. ss.; 4.3.3.23; 4.3.23.31; 4.4.22.30–33; 4.6.2.17. Plotinov odlomek se navezuje na lepo telo, o katerem govori zadnji stavek prejšnjega paragrafa.

43 Mišljen je racionalni del duše, ki je bližje umu, v nasprotju s senzitivnim delom, ki je naravnan proti telesnemu, snovnemu.

44 συνεκρίνη. Prim. 2.1.6.7, edino mesto, kjer še srečamo ta glagol: Platon naj bi se na podlagi verjetnosti strinjal z mnenjem, ki je izraženo v *Timaju* 40a2–3.

45 Mnenja komentatorjev o tem, kaj označuje to mesto, se razlikujejo. Nekateri (Kirchhoff, Volkman, Bréhier, Harder) αὐτῇ λέγει popravljajo v αὐτῇ λέγει. Zaimek naj bi se navezoval na 'sposobnost' v prvem stavku paragrafa. V tem primeru bi imela 'ostala duša' precej majhno vlogo pri estetskem spoznanju. Drugi (Henry-Schwyzler, Armstrong, Igal, Susanetti, Faggini, Darras-Worms), ki jim sledi tudi ta prevod, menijo, da je govor še vedno o 'ostali duši'.

46 Izrekanje je povezano s prepoznavanjem. Prim. 1.6.2.3–4 in 6.7.26.2.

47 συναρμόττουσα. Duša lahko razsoja o lepoti čutnega sveta, ker je predmet zaznavanja v skladu z notranjo idejo. Duša namreč od uma prejme oblikovna počela vseh stvari. Zaznavanje čutnega sveta je odsev zre-

ki je v njej, in jo uporablja za razsojanje, kot uporabljamo (5) ravnilo za sodbo o ravnem.⁴⁸

Kako se lahko telesno sklada s tem, kar je pred telesom? Kako lahko arhitekt prilagodi hišo zunaj liku⁴⁹ hiše, ki ga ima v sebi,⁵⁰ in potem reče, da je prvi lep? Zato ker je zunanje, če izvzamemo kamenje, notranji lik, ki ga deli zunanja masa snovi; čeprav je brez delov, se kaže v mnogoterem. Ko (10) tudi zaznavanje zagleda lik v telesih, ki veže in obvladuje nasprotujočo mu in brezoblično naravo, in obliko, bleščeče povzdignjeno⁵¹ nad druge oblike, skupaj zbere razpršeno, ga dvigne in pelje noter, zdaj že brez delov,⁵² ter ga izroči notranjemu kot nekaj, kar je s tem soglasno in (15) skladno in kar mu je ljubo – tako kot je dobremu možu prijetno, če se mu v mladeniču pokaže sled vrline, ki je v soglasju z njegovo notranjo resnico.⁵³

Lepota barve je enostavna zaradi oblike in prevlade⁵⁴ nad temo v snovi;⁵⁵ do tega pride zaradi prisotnosti breztelesne svetlobe, ki je oblikovno počelo in ide-

nja nadčutnih oblik, saj sta nižja in višja duša med seboj povezani. Prim. 1.1.7.9–14; 3.6.18.24–26; 5.9.3.30–31; 6.7.6.5–6.

48 *κάνονι*. Plotin besedo uporablja v dobessednem in v metaforičnem pomenu. Prim. 4.4.23.39; 1.8.9.3; 5.3.4.16.

49 *εἶδει*. Prim. op. 34.

50 *ἔνδον*. Že pri Aristotelu se pojavi misel, da je v primeru večšine oblika v duši dejavni vzrok (*Metaph.* 1032b21 ss.). Prim. *Metaph.* 1034a23–24: »Na primer hiša izhaja iz hiše, kolikor je v umu; umetnost (*τέχνη*) je namreč oblika (*εἶδος*).« (Prevedel Valentin Kalan.) O ustvarjanju na podlagi modela, ki ni v čutnem svetu, ampak v umu ustvarjalca, govori Cicero, *orat.* 7 ss., in Seneka, *epist.* 65.4 ss. Kot pri Ciceronu je tudi pri Plotinu v 5.8.1 zgled za tovrstni ustvarjalni postopek Fidijevo kiparstvo. Plotin pravi, da »oblike (*εἶδος*) (kipa) ni imela snov, ampak je bila v človeku, ki si jo je zamislil (*ἐν τῷ ἐννοήσαντι*), še preden je vstopila v kamen« (5.8.1.15–18).

51 *ἐκπρεπώς ἐποχομένην*. Prim. 5.8.7.19–22.

52 Glede deljivosti prim. razpravo 4.2. Nadčutno je nedeljivo, čutno pa je povsem deljivo; *εἶδος*, ki je v telesih, se deli, čeprav izvirno ni deljiv, kot so telesa (4.2.1.29 ss.); *εἶδος* je brez delov, vendar se kaže v mnogih delih, snov ga na neki način razdeli.

53 Prisotnost vrline vedno sproži čustveno reakcijo (1.6.5.11–12). Zunanji videz in notranja lepota oz. grdota sta povezana, saj notranje obvladuje zunanje (2.9.17.40 ss.), po drugi strani pa srečamo tudi nasprotno mnenje, da zunanost ne pove nič o notranji lepoti (5.8.2.39 ss.; prim. Plat., *Smp.* 216e ss.).

54 *κρατήσει*. Henry in Schwyzer predlagata, da gre za glagol, vendar je težko razložiti, kaj je v tem primeru subjekt in zakaj je oblika v prihodnjem času.

55 Temačnost je pri Plotinu pogosta oznaka za snov. Prim. 4.3.9.25 ss.; 2.4.5.7–9; 2.4.10.14. Zaznavanje snovi ne more biti drugačno (2.4.10.27) in lahko zapelje tudi dušo, da vase sprejme snov (1.8.4.31–32). Vse, kar je povezano s snovjo, mora biti temačno (5.1.2.26). Simbol za temačnost snovnega sveta je votlina (prim. 4.8.1.34–35; 4.8.3.4–5; Plat., *R.* 514a ss.; Porfirij, *Antr.* 1e6–7; *Kaldejske prerokbe*, frg. 163 des Places).

ja.⁵⁶ Zato je tudi ogenj sam⁵⁷ lep v primerjavi z drugimi telesi, (20) saj mu glede na druge prvine pripada mesto ideje:⁵⁸ po položaju je na vrhu in je najfinejši od vseh teles, ker je blizu breztelesnega; edini ne sprejema drugih teles, ta pa ga sprejemajo.⁵⁹ Ogreje jih, sam pa se ne ohladi,⁶⁰ prvotno ima barvo, druga telesa pa (25) idejo barve prejemajo od njega. Zato se sveti in žari, kot bi bil ideja.⁶¹ Tisto, kar pa nima moči, na svetlobi obledi⁶² in ni več lépo, ker ni deležno celotne ideje barve. Nezaznavne harmonije v zvokih, ki naredijo zaznavne (harmonije),⁶³ na enak način povzročijo tudi, da se duša (30) zave⁶⁴ lepega, s tem da isto pokažejo v drugem. Za čutne harmonije je primerno, da jih merimo s števili,⁶⁵ ne v kakršnemkoli razmerju, ampak v takem, kakršno služi ustvarjanju ideje, da bi vladala.

56 O svetlobi, ki je breztelesna, oblikovno počelo in ideja, prim. 4.5.7.41–42; 2.1.7.26; 2.4.5.7–9. O povezavi barve in svetlobe prim. 4.5.7.36–38; 2.8.1.12–13; 2.4.5.10–11; 5.3.8.15–20. Drugod Plotin govori o barvah kot o obliki v snovi (4.2.1.34–39) ali kot o produktu oblikovnih počel oz. narave tiste stvari, ki ima določeno barvo (2.4.9.7–12; 2.6.1.20–23; 4.4.29.33–34; 4.7.4.30–34; 5.9.12.9–11).

57 Platonistična adaptacija stoiške doktrine o ognju kot božanskem oblikovnem principu. Prim. Hrizip, SVF 2.413. Platon pozna različne vrste ognja (prim. *Ti.* 58c; 45b). V primerjavi z ostalimi prvinami je ogenj najostrejši, ima najgiblivejšo obliko in najmanjše telo (*Ti.* 56a). Barve so za Platona 'plamen', ki prihaja iz teles (*Ti.* 67c). Plotin (2.1.3.13) pravi, da je ogenj oster in hiter ter da nikoli ne preneha težiti navzgor. Prim. 2.1.3 in 2.2.1 ter Arist., *Cael.* 269b, 296b30, 311b25–30.

58 Prim. 6.7.11.36–37, kjer je ogenj opredeljen kot λόγος. V nasprotju s stvarmi iz materialnega sveta je ogenj formalni princip.

59 Ogenj je samozadosten in mu ni treba sprejemati drugih stvari. Čeprav drugim stvarem daje toploto, ostaja sam v sebi in ohrani toploto v najvišji meri. Tudi eno ne potrebuje ničesar in kot vzrok vsega od drugega ničesar ne prejema, ampak daje. 'Rojevanje' ga ne izčrpa. Prim. 1.6.7.25–27; 6.9.6.16 ss.; 6.7.36.24–25.

60 Prim. Aristotel, *Metaph.* 993b25–26: »ogjenj je najtopplejši, saj je namreč ogenj tudi za druge stvari vzrok toplote.« (Prevedel Valentin Kalan.)

61 Svetlobo ognja Plotin primerja z 'metafizično' svetlobo ideje. Opis enega pogosto vključuje svetlobo in sijaj, ki se razlivata na nižje hipostaze. Prim. 5.3.8.25 ss.; 5.6.4.15 ss.; 6.7.15.26.

62 Τὸ δὲ μὴ κρατοῦν ἐξίτηλον τῷ φωτὶ γινόμενον. Težko je razložiti, kaj pomeni ta zveza. A. Hilary Armstrong meni, da gre za motne, grde barve, ki se na močni svetlobi zdijo še grše. Njegov drugi predlog je ideja profesorja Posta, da je mišljen ogenj, ki vpričo sončne svetlobe izgubi svojo moč. Prim. Plutarh, *De facie* 933d. Tudi Harder misli, da gre za ogenj, vendar naj bi se dativ τῷ φωτὶ navezoval na njegovo lastno svetlobo, ki blesti.

63 Prim. Heraklit, fr. 54 DK: »Nevidna harmonija je boljša od vidne.« (Prevedel Anton Sovre.) Plotin najbrž govori v ožjem smislu in misli predvsem na zvoke in glasbo. V 5.8.1.32 pravi, da »glasbo v čutnem svetu ustvari glasba, ki je pred tem svetom.« Glasba je ena od možnih poti za vzpon k nadčutnemu, saj so njeni principi matematični. Slišni zvoki morajo biti samo izhodiščna točka, poglobiti se je treba v zakonitosti harmonije in odmisлити zaznavni del. Prim. 1.1.3.1; 5.9.11.10 ss.; 2.9.16.39–41; 6.3.16.15; Plat., *R.* 530d ss.; *Phlb.* 17c–d; *Ti.* 80b.

64 σύνεσιν. Prim. op. 24.

65 Števila so posrednik med čutnim in nadčutnim svetom. Takšna vloga matematike je značilna za platonizem.

Toliko o čutno lepem, o podobah in sencah,⁶⁶ ki se tako rekoč izmuznejo in odidejo (35) v snov, jo polepšajo⁶⁷ in nas vznemirijo, ko se pojavijo.

Prevedla *Kristina Tomc*

⁶⁶ εἰδωλα καὶ σκιαί. Čutne stvari ne bivajo v polnem pomenu, ampak so le podobe in sence resnično bivajočega. Snovi ne pripada ἐνέργεια, ker je le senca (3.6.18.30), zmuzljiva igrača, nič bolj resnična od podobe v sanjah in odseva na vodi ali v zrcalu (3.6.7.15 ss.). Platonistična tradicija pozna mnogo podobnih opisov vidnega sveta. Prim. npr. Platonovo prispodobo o votlini iz sedme knjige *Države*.

⁶⁷ ἐκόσμησάν. Čutna lepota, ki izhaja iz nadčutne, vstopi v snov in jo ne le polepša, ampak tudi uredi. O rabi glagola κοσμεῖν v obeh, med seboj tesno povezanih pomenih prim. 1.8.4.16; 5.9.9.13–14; 2.4.5.18; 1.8.3.36; 3.6.11.19 ss.
